

Toni Morrison: Koti | Maailmankirjat

Lukko sopii avaimiini

RIITTA VAISMAA

Yli 20 vuotta sitten ensimmäinen afrikkalaisamerikkalainen nainen sai Nobelin palkinnon. Jo 1970-luvulta asti suomeksikin on saatu nauttia **Toni Morrisonin** lämpöisen rehevästä proosasta. En liene ainoa, jonka mielessä on aivan erityinen paikka ensimmäiselle suomenokselelle *Sinisimmille silmille* (1970).

Vastikään ilmestynyttä *Kotia* edelsi *Armolahja* (2008). Se oli niukempia ja tiiviimpi kuin monet aiemmat Morrisonin romaanit; sivumäärä jäi alle kahden sadan. Romaanissa *Koti* on sivuja vain pienoisromaanin verran. Silti se on lähempänä tuttua Morrisonia kuin ankara ja lohdutonkin *Armolahja*. Morrisonin aseista riisuva runsaus ilmenee usein yhteisön kuvauksessa, näin myös tiiviissä ja sisaren ja veljen kohtaloihin keskittyvässä romaanissa *Koti*.

Tapahtuma-aika on Korean sodan (1950-53) jälkeinen aika. Tuolloin jo aikuisten sisarusten, Frankin ja Ceen, lapsuuteen ja nuoruuteen tutustutaan takaumissa, ja sisarusten varhaiset vaiheet antavat hyvän pohjan ymmärtää näiden kohtaloita ja eläytyä niihin. Tärkeä teema on, kuten Morrisonilla aina, mustien alistettu asema. Raja-aidat olivat 1950-luvun lopulla korkeat ja paljaat, sisarusten lapsuudessa vielä ankarammat.

Sisarusten lapsuus ja nuoruus on ankeaa. Perhe hädetään kodistaan Texasista, he pakenevat Georgiaan ja siellä Lotus-nimiselle pikkupaikkakunnalle, missä jo asuivat lasten isoisa Salem ja isoäitipuoli Lenore. Cee syntyy pakomatkan aikana, mikä leimaa tytön kelvottomaksi "katuojakakaraksi" Lenoren arvomaailmassa. Frank on kolme vuotta vanhempi. Vanhemmat tekevät kahta työtä ja 16-tuntisia päiviä. Morrisonin sanoin "vanhemmat olivat välinpitämättömiä ja isovanhemmat vihamielisiä". Lenore on myös väkivaltainen.

Sisarukset elävät symbioottisessa suhteessa; he jaksavat elää, kun heillä on toisensa. Isoveli on aina auttamassa, hän tekee mitä tahansa pikkusiskon hyväksi. Lotusta he pitävät vihonviimeisenä paikkana, jonne kumpikaan ei aio paeta sieltä päästyään. Frank lähtee armeijaan kuten muutkin seudun pojat. Koko lailla toistaitoinen Cee jää omilleen ja retkahtaa ensimmäiseen nuoreen mieheen, kun veli ei ole puskurina Ceen ja muun maailman välillä.

On kulunut vuoden verran siitä, kun Frank on palannut sodasta. Hän saa viestin, että Cee on hengenvaarassa ja lähtee pennittömänä läpi USA:n kauas kohti etelävaltioihin kuuluvaa Georgiaa. Monien vaiheiden ja mm. avulioiden pastorien avulla Frank saapuu Atlantaan, missä tietää Ceen olevan. Hän löytää sisarensa aivan viime hetkellä. Tämä on hyvässä uskossa – ja hänet Atlantaan tuoneen pojan häivyttä maiseimista lähes välittömästi – pesautunut lääkäriperheen apulaiseksi. Lääkäri käyttää tyttöä julmasti omiin gynekologisiin kokeiluihinsa.

Frank tuo Ceen Lotukseen, kun ei muutakaan paikkaa tiedä. Hän pyytää ja saa apua kylän naisilta, jotka erilaisin rohdoin ja perinnäistaioin ryhtyvät kuntouttamaan Ceetä. Tässä Morrison kuvaa upeasti yhteisön voimaa, naisten voimaa ja välittämistä. Lotuksen ihmiset ottavat Frankin ja Ceen huomaansa. Vain muualta muuttanut Lenore, joka on tuolloin halvaantunut eikä voi enää vaikuttaa sisarusten elämään, on ollut paha. Muille lotuslaisille Frank ja Cee ovat omia.

Hiljalleen Cee kuntoutuu ja saattaa muuttaa Frankin luo tuolloin jo kuolleiden vanhempien taloon, missä he elävät vaatimattomasti. Frank on itsekin yllättynyt, kun hän pestautuu vanhempiensa tavoin puuvillanpöimijäksi, alimpaan ammattiin, ja on silti tyytyväinen. Cee alkaa pikku hiljaa seistä omilla jaloillaan. Hän oppii naisilta kädentaitoja ja suunnittelee niistä elantoa. Frankin rooli muuttuu, eikä hän alkuun ole siitä onnellinen, pikemmin päinvastoin tai ainakin hämmentynyt. Cee ei enää tarvitse isoaveljeä itsensä ja maailman väliin.

Frankillakin on vaikeutensa. Sodan kauheudet tunkevat uniin ja välillä päivätajuntaankin aiheuttaen pahoja paniikkikohtauksia. Kun Frank ymmärtää, että hän ole syypää kahden ystävänsä kuolemaan sodassa ja kun hän tunnustaa sodanaikaiset häpeälliset tekonsa, hänen elämänsä helpottuu.

Kodin ensimmäisenä ja viimeisenä on herkkä runo. Frankin minämuotoiset puheenvuorot ovat lyhyitä, ja ne on painettu kursiivilla. Niistä ilmenee, että muun tarinan, romaanin valtaosan, kirjoittaa Cee. Nämä jaksot kertovat niin Frankin kuin Ceenkin vaiheet ja asemoivat hienosti myös romaanin muut henkilöt taustoineen ja motiiveineen.

Kodin rakenne on täydellinen. Runot luovat kehyksen, muutoinkin ympyrä sulkeutuu taidokkaasti ja sykehdyttävästi. Alku ja loppu tapahtuvat samassa paikassa. Alussa Frank kokee tehneensä jo pikkupoikana jotakin häpeällistä ja väärää, lopussa tämä yhdistyy sodan aiheuttamiin samantapaisiin tuntemuksiin. Alun ja lopun yhdistäminen tuovat anteeksiantannon, katharsiksen. Ensimmäisessä runossa ovat avaimet, lopulta löytyy lukkokin.

Toni Morrison: *Koti (Home)*. Suom. Seppo Loponen. Tammi 2014. 133 s.

[Lukunäyte](#)